

Izborni naučni članak
UDK 368.1/3(497.1)

NOVA FILOZOFIJA OSIGURANJA NA PROSTORIMA EX-JUGOSLAVIJE

Izazovi i mogućnosti

Doc. dr Zoran Kalinić⁶⁶

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Sažetak: Radom se daje uporedni prikaz osiguranja i poslovne filosofije osiguranja u zemljama bivše Jugoslavije. Cilj je da se prikaže nivo razvijenosti usluga osiguranja u posmatranim zemljama. Činjenica je da je Bosna i Hercegovina na začelju po ovom pitanju, međutim, sigurno je da postoje određeni neiskorišteni kapaciteti u ovom smislu. Pored uporednog prikaza rad izvesnu pažnju autor posvećuje i istorijskom razvoju osiguranja na području bivše Jugoslavije.

Ključne reči: *osiguranje, filosofija osiguranja, Jugoslavija, struktura osiguranja*

A NEW PHILOSOPHY OF INSURANCE IN EX - YUGOSLAVIA

Challenges and Possibilities

Summary: The paper delivers a comparative study of insurance and business philosophy in the countries of former Yugoslavia. The aim is to show the level of development of insurance services in those countries. The fact is that Bosnia and Herzegovina is trailing behind the other countries in this regard. It is certain, however, that there is significant unused insurance capacity that could be utilized further. In addition to the comparative view, the author pays attention to the historical development of insurance in the former Yugoslavia.

Key words: *insurance, insurance philosophy, Yugoslavia, structure of insurance*

Uvod

Osiguranje i osiguravajuće kompanije u razvijenim zemljama svijeta imaju jednu potpuno drugačiju dimenziju rada i postojanja u odnosu na zemlje bivše Jugoslavije koje se još uvijek označavaju kao tranzicijske. Iz ove grupe treba isključiti Sloveniju, koja je svojim razvojem prevazila tranzicijske procese. Suština jeste u tome da se osiguranju, njegovom značaju i uslozi u tranzicijskim zemljama poklanja marginalna pažnja. Postoji veliki broj razloga za to, a jedan od primarnih jeste manjak finansijskih sredstava koje bi bila namijenjene ovim uslugama, kao i slaba edukovanost stanovništva u ovom domenu finansijskih usluga.

Tržište osiguranja je na prostorima bivše Jugoslavije prolazilo kroz različite faze društveno-političkog uređenja sa različitim ulogama pojma svojine, tržišta i konkurencije. U radu će biti ukazano na osnovne

---

⁶⁶ Predsjednik Upravnog odbora Nezavisnog univerziteta Banja Luka

karakteristike osiguranja a zatim će se ukazati na različite faze posleratnog razvoja sektora osiguranja i promjene filozofije poslovanja osiguravajućih društava. Ukazaćemo na sadašnje karakteristike sektora osiguranja u regionu i promjene filozofije poslovanja koju neminovno nameće svjetska ekonomska kriza i nova regulativa, na Evropskom i na lokalnom nivou.

Poslovna filozofija osiguranja na prostorima ex Jugoslavije – od planske ka tržišnoj privredi

Najstariji tragovi osiguranja na našim prostorima nalaze se u Dušanovom zakoniku iz perioda srednjovjekovne Srbije, zatim u Dubrovniku gdje je postojao Zakon o pomorskom osiguranju iz 1562. godine, a u Crnoj Gori su još 1353. godine postojale tzv. bratovštine za dijeljenje pomorskog rizika dok, najstariji poznati dokument u kome se pominje osiguranje u Crnoj Gori, predstavlja Budvanski statut iz petnaestog vijeka. Uprkos postojanju ovih tragova zaštite od rizika, pravi razvoj osiguranja na prostoru regiona, u smislu organizovanog obavljanja poslova osnivanjem osiguravajućih društava, zabilježen je tek krajem devetnaestog vijeka. Prvi oblici osiguranja na našim prostorima javljaju se u vrijeme Miloša Obrenovića. Međutim, prva osiguravajuća društva bila su strana i javljaju se 1868. godine, englesko "Grašom" i nemačko "Anker", a prva osiguravajuća društva u domaćem vlasništvu bila su "Beogradska zadruga", osnovana 1882. godine i "Srbija". Osiguranje se najviše razvijalo u područjima koja su bila pod Austro-Ugarskom dominacijom. U periodu prije Drugog svjetskog rata najveća osiguravajuća društva bila su sa većinskim stranim kapitalom, "Jadransko" i "Assicurazioni Generali" a od domaćih "Jugoslavija" iz Beograda i "Croatia" iz Zagreba.⁶⁷ Prema podacima o ostvarenim premijama osiguranja u periodu prije Drugog svjetskog rata može se zaključiti da je tržište osiguranja u tadašnjoj Jugoslaviji bilo među najnerazvijenijim u Evropi a u Crnoj Gori, usled nepovoljnih privrednih uslova, ono je bilo potpuno nerazvijeno.

Nakon Drugog svetskog rata formirana je Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ). Uspostavljen je društveno-ekonomski sistem prvo centralističkog, kasnije decentralizovanog tipa, sa vodećom ulogom komunističkog režima u svim sferama života i rada. Socijalističko društveno uređenje imalo je uticaja na sve privredne aktivnosti pa i na djelatnost osiguranja. Cjelokupan razvojni tok poslova osiguranja se za period od 1945. godine do danas može podijeliti u pet razvojnih faza koje su karakterisale razvojni put od planske ka tržišnoj filozofiji poslovanja.

Prva faza započinje marta 1945 godine odlukom povjerenika za industriju o osnivanju „Državnog zavoda za osiguranje i reosiguranje koji već sledeće godine mijenja naziv u „Državni osiguravajući zavod“ (skraćeno DOŽ). Osnovne karakteristike ovog perioda su takve da je DOŽ

---

⁶⁷ Marović, B.: *Osiguranje i špedicija*, Stylos, Novi Sad, 2001, str. 7

jedini nosilac poslova osiguranja u zemlji, osiguranje je javna služba, organizacija koja je strogo centralistički postavljena, vertikalna zavisnost nižih organizacionih jedinica od viših je potpuna, fondovi su centralizovani a upravljanje je administrativno-centralističko. Po svojoj osnovnoj karakteristici ovaj period se može nazvati periodom administrativno-centralističkog upravljanja⁶⁸.

Druga faza je počela 1962. godine s primjenom Zakona o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja. Osnovne karakteristike ovog perioda jesu sljedeće: nosioci osiguranja su samostalni zavodi koji se osnivaju za teritoriju jedne ili više opština i imaju teritorijalni monopol; osnivači zavoda su opštine; osiguranje je djelatnost od posebnog značaja; zavodom upravljaju skupština i upravni odbor, dakle organi društvenog upravljanja, a sredstvima sprovođenja osiguranja savjet radnog kolektiva - organ radničke samouprave; zavodi su udruženi u zajednice osiguranja - pokrajinsku, republičku, jugoslovensku; tarife su jedinstvene, a izdvajanje rizika je sveobuhvatno i automatsko. Početkom 1962. godine osnovana su 142 zavoda. Krajem 1963. godine broj je smanjen na 128 koji su i razmješteni: u Bosni i Hercegovini je bilo 11 zavoda, u Crnoj Gori 6, u Hrvatskoj 35, Makedoniji 14, u Sloveniji 14 i u Srbiji 48.

Treća faza počinje 1968. godine ispravkom nedostataka i reorganizacijama sektora u cilju uklanjanja slabosti uočenih u dotadašnjem funkcionisanju sektora osiguranja. Osnovne karakteristike ove faze su: osnovni nosioci osiguranja su osiguravajući zavodi; osiguravajući zavod je privredna organizacija koja sprovodi osiguranje (djelatnost od posebnog društvenog interesa); zavode mogu osnivati radne organizacije, društveno-političke zajednice i građani; funkcije osiguranja su prikupljanje sredstava radi naknade štete u slučaju nastupanja štetnog događaja i učestvovanje u preduzimanju preventivnih i represivnih mera; zavodi posluju na teritoriji čitave SFRJ; osiguravajući zavod je slobodan u izboru reosiguravača; radna zajednica svojim sredstvima odgovara za izvršenje preuzetih obaveza po osnovu osiguranja.

Četvrta faza započinje 1972. godine implementacijom ustavnih amandmana iz 1971. godine, kojima je eliminisano otuđenje viška rada od onog ko ga je stvorio, a što je uslovalo potrebu da poslovima i sredstvima osiguranja u osiguravajućim organizacijama upravljaju osiguranici – u to vrijeme organizacija udruženog rada i druga društveno-pravna lica koja su sa organizacijama za osiguranje udruživala sredstva. Novi Ustav usvojen 1974. godine doveo je i do promena u načinu funkcionisanja sistema osiguranja. Zajednice osiguranja imovine i lica, mogu osnivati organizacije udruženog rada, samoupravne interesne zajednice, društveno-političke zajednice i druga društveno-pravna lica. U zajednici osiguranja u kojoj se udružuju sredstva radi osiguranja imovine i lica od više različitih vrsta rizika, odnosno šteta, osiguranici koji udružuju sredstva radi osiguranja od

---

⁶⁸ Marović, B. i Žarković, N.: *Leksikon osiguranja*, DDOR Novi Sad, AD, Novi Sad, 2002. str.89.

istovrsnih ili srodnih vrsta rizika, odnosno šteta, obrazuju posebne zajednice rizika i udružuju sredstva u posebne fondove osiguranja za te štete. Oni koji udružuju sredstva, dakle, organizacije udruženog rada i druga društveno-pravna lica, upravljaju poslovanjem zajednica rizika, odnosno organizacijama osiguranja imovine i lica.

Amandmanima iz 1988. godine na Ustav iz 1974. godine privredni ambijent u bivšoj SFRJ se usmjerava u pravcu afirmacije dejstva tržišnih mehanizama. Umjesto organizacija osiguranja imovine i lica pojavljuju se organizacije za osiguranje čiji su osnivači i dalje društveno-pravna lica ali oni odgovaraju za obaveze organizacije za osiguranje do visine sredstava koja su uložili u fondove organizacije. Dobit koja se u ovom poslu ostvarivala, djelom se raspoređivala u rezerve sigurnosti, a djelom isplaćivala osnivačima, odnosno ulagala u druge fondove organizacije srazmerno visini uloženi sredstava svakoga od njih. Zakonom o osnovama sistema osiguranja imovine i lica donetim 1990. godine dotadašnje zajednice osiguranja imovine i lica, koja su nosila sva obilježja dogovorne ekonomije, transformišu se u nove finansijske organizacije, koje nose karakter tržišnog subjekta privređivanja.

Raspadom SFRJ počinje peta faza razvoja poslova osiguranja za koju možemo reći da i danas traje. Od bivših republika formirane su nezavisne države s tim što su Srbija i Crna Gora prvo formirale Saveznu Republiku Jugoslaviju, da bi prestankom njenog postojanja i ove dvije republike postale nezavisne. Danas na prostoru bivše SFRJ ima 6 nezavisnih država pri čemu jednu, Bosnu i Hercegovinu, čine dva entiteta – Republika Srpska i Federacija BiH. Razvoj poslova osiguranja pratio je političke promjene u danas nezavisnim državama bivšim republikama SFRJ⁶⁹. Iako su različiti uslovi u novijoj istoriji uticali i na razlike u stepenu razvijenosti sektora osiguranja u pojedinim zemljama bivše SFRJ, nepobitna je činjenica da oni imaju i značajne zajedničke karakteristike koje potiču iz istog istorijskog nasleđa. Upravo ta sličnost i predstavlja osnovu kreiranja zajedničke nove filozofije poslovanja, koja je zasnovana na tržišnim principima i napuštanju planske ili dogovorne ekonomije, koja je karakterisala poslovanje sektora osiguranja u periodu od drugog svetskog rata, pa sve do raspada bivše zajedničke države.

Razvijenost sektora osiguranja na prostorima ex-Jugoslavije

Tržišta osiguranja zemalja regiona bivše SFRJ, imajući u vidu njihovu sličnu početnu poziciju do momenta raspada SFRJ, imaju brojne sličnosti, a u svom razvoju nakon raspada bivše zajedničke države ispoljavaju tendenciju konvergencije ka sličnim tržišnim strukturama i filozofijama poslovanja. Nakon raspada bivše Jugoslavije dolazi do fragmentisanja kompanija iz čitave finansijske uslužne industrije, a time i osiguravajućih društava, koja svoje poslovanje počinju obavljati na manjim

---

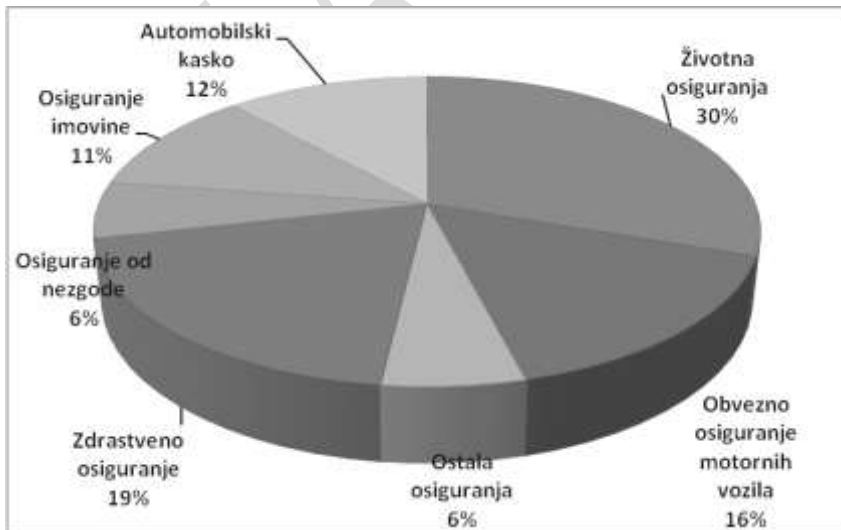
⁶⁹ Mrkšić, D.: *Osiguranje u teoriji i praksi*, Novi Sad, 1999.

nacionalnim tržištima, uz posljedično smanjenje prednosti ekonomije obima i mogućnosti disperzije rizika i u uslovima uspostavljanja novih zakonskih okvira i regulatornih institucija. Nakon raspada bivše Jugoslavije, sve republike bivše federalne države uvele su tržišne sisteme privređivanja i demokratske političke sisteme. Tokom devedesetih godina dvadesetog vijeka njihov razvoj se u velikoj mjeri razlikovao u zavisnosti od toga da li su ratna dejstva bila prisutna ili ne na njihovim teritorijama. Međutim, tokom dvijehiljaditih njihove ekonomije kao i industrije osiguranja doživljavaju značajan napredak. Ekonomski rast zajedno sa liberalizacijom, privatizacijom i povećanim prisustvom stranih kompanija, koje su sa sobom donele značajna finansijska sredstva, nove proizvode, napredne tehnike upravljanja rizikom, imovinom i obavezama, imali su najznačajniji uticaj na razvoj industrija osiguranja zemalja regiona.⁷⁰

Sektor osiguranja u Sloveniji

Promjene u društvenom i ekonomskom okruženju ostavile su traga u razvoju industrije osiguranja u Sloveniji. Ona je jedina zemlja nastala raspadom bivše SFRJ koja je punopravna članica Evropske Unije i članica euro zone. Slovenija je najrazvijenija zemlja nastala raspadom bivše zajedničke države a i njeno tržište osiguranja je najrazvijenije. Slovenija je inače i prije raspada bivše Jugoslavije bila ekonomski najrazvijenija republika, a ako se uzme u obzir i odsustvo ratnih dejstava, jasno je zašto je ona danas najrazvijenija zemlja ne samo regiona, već cjelokupnog istočnog bloka, koji je 2004. godine pristupio članstvu EU.

Grafikon br. 1: Struktura portfelja osiguravača u Sloveniji u 2009 godini

Izvor: Slovensko zavarovalno združenje, Zbornik radova, SorS 2010, Sarajevo, 2010.

⁷⁰ Njegomir, V.: *Empirijska analiza uticaja finansijske krize na sektor osiguranja u regionu*, Osiguranje, Croatia Osiguranje, br. 5, 2010

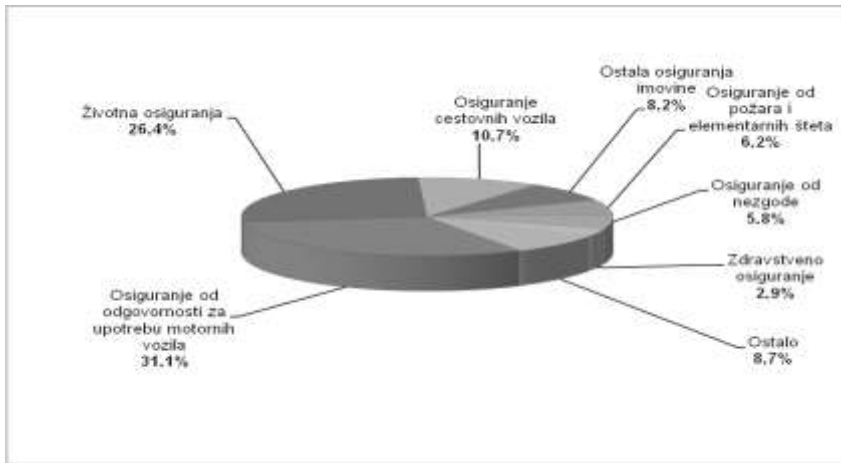
Potrebno je naglasiti da su prva osiguravajuća društva u regionu bivše Jugoslavije osnovana kao podružnice stranih kompanija ili kao domaće kompanije ali sa većinskim stranim kapitalom. Prve kompanije su bile osnovane u onim područjima regiona koji su bili dio Austrougarske monarhije, odnosno u Hrvatskoj i Sloveniji. Povoljni uslovi u opštem ekonomskom okruženju imali su pozitivnog uticaja na razvoj industrije osiguranja. Mjereno učešćem životnog osiguranja u bruto pripisanoj premiji, gustinom i penetracijom osiguranja, industrija osiguranja u Sloveniji je najrazvijenija u regionu. Tokom dvijehiljaditih, industrija osiguranja u Sloveniji ostvarivala je rast u pogledu ukupno pripisane premije kako u oblasti neživotnih tako i u oblasti životnih osiguranja.

Učešće premije osiguranja u domaćem bruto proizvodu u Sloveniji iznosi 5,94%, stopa rasta premije je izuzetno visoka imajući u vidu stepen razvijenosti tržišta i prisustvo ekonomske krize i u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu iznosila je 2,7%, a u strukturi portfelja osiguravača veliko učešće, najveće u regionu, imaju životna osiguranja (vidi grafikon br. 1) koja ostvaruju i najveći rast dok je prisutna tendencija pada učešća obaveznog osiguranja od autoodgovornosti. Takođe, Slovenija je u 2009. godini ostvarila ukupnu premiju u visini od oko 2,1 milijardi eura od čega je 90,73% ostvareno u portfeljima osiguravajućih društava sa većinskim domaćim kapitalom. Učešće domaćeg kapitala u životnim osiguranjima bilo je nešto manje 81,89% ali i dalje dominantno tržišno učešće pripada domaćim osiguravajućim društvima, čime se Slovenija posebno izdvaja u odnosu na tržišta osiguranja drugih zemalja u regionu. Na tržištu osiguranja Slovenije prisutan je velik broj osiguravača iz drugih zemalja članica EU, koje zahvaljujući ulasku Slovenije u EU, ne moraju da imaju otvorena predstavništva u Sloveniji ali to omogućava i osiguravajućim društvima da slobodno, bez ograničavanja posluju u drugim zemljama članicama EU. Postoji 20 članica udruženja osiguravača u Sloveniji uz jedno društvo koje nije član ovog udruženja, a od kojih se 18 bavi poslovanjem i životnih i neživotnih osiguranja, 4 je specijalizovano za poslove životnog osiguranja, 4 za poslove životnog osiguranja, a 2 su reosiguravajuća društva. Kad je reč o uslovima za osnivanje osiguravajućih društava, u Sloveniji za osiguravače koji pružaju usluge i životnih i neživotnih osiguranja potreban je osnivački kapital u iznosu od 4.4 miliona eura, za neživotne osiguravače potrebno je 2,4 miliona eura, za životne 2 miliona eura a za reosiguravače 2,4 miliona eura. Tržište osiguranja u Sloveniji je izrazito koncentrisano jer vodeće osiguravajuće društvo Zavarovalnica Triglav ima, prema obimu pripisane premije, tržišno učešće od preko 35,8% a prvih pet osiguravajućih društava preko 79,9%.

Osiguranje u Hrvatskoj

Uprkos ratnim dejstvima u periodu od 1991. do 1995. godine, od zemalja regiona bivše Jugoslavije po stepenu razvijenosti tržišta osiguranja Hrvatska se nalazi na drugom mestu, poslije Slovenije. Na razvijenost tržišta osiguranja u Hrvatskoj ukazuje visoko učešće premije životnih osiguranja (vidi grafikon br. 2) kao i relativno visoko (u odnosu na region) učešće premija osiguranja u bruto domaćem proizvodu od 2,83%.

Grafikon br. 2: Struktura portfelja poslova osiguranja u Hrvatskoj u 2009. godini

Izvor: Pureta, I., Udruženje osiguravatelja HGK, Zbornik radova, SorS Sarajevo, 2010.

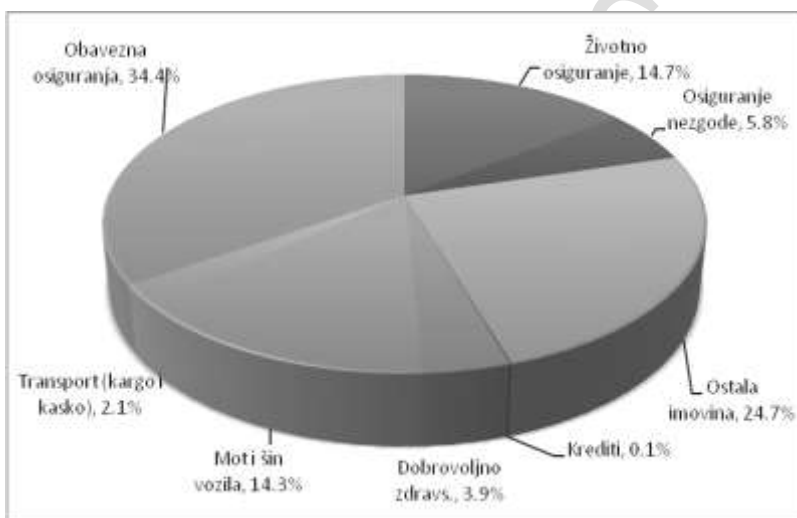
Na tržištu osiguranja aktivno je 10 osiguravajućih društava koja se bave poslovima i životnih i neživotnih osiguranja, 9 - društava koja se bave samo poslovima neživotnih osiguranja, 8 - društava koja se bave samo poslovima životnih osiguranja i 2 - društva koja se bave poslovima reosiguranja. Većina društava, ukupno njih - 20, je u većinskom stranom vlasništvu ali su veći dio premije (57,3%) prisvojila društva sa domaćim većinskim kapitalom. Društva u stranom vlasništvu imaju dominantnu poziciju na tržištu životnog osiguranja, dok u domenu neživotnih osiguranja dominantnu ulogu imaju društva sa većinskim domaćim kapitalom. Hrvatska ima najrigoroznije uslove za osnivanje osiguravajućih društava u čitavom regionu. Naime, za osnivanje osiguravajućih društava, koja se bave neživotnim i životnim osiguranjem, mora biti obezbjeđen osnivački kapital u visini od 145,2 miliona eura, za neživotne osiguravače 25,3 miliona eura, za životne osiguravače 12,3 miliona eura i za reosiguravače 18,9 miliona eura. Tržište osiguranja u Hrvatskoj je, slično kao u Sloveniji, visoko koncentrisano, jer prvih pet osiguravača ima 66,5% tržišnog učešća a vodeće osiguravajuće društvo Croatia osiguranje je u 2009. godini učestvovalo sa 32,2% u ukupnoj premiji osiguranja.

Osiguranje u Srbiji

U periodu devedestih godina dvadestog vijeka najveći negativni uticaj na tržište osiguranja u Srbiji imala je hiperinflacija koja je gotovo u potpunosti eliminisala akumulirane fondove osiguravajućih društava. Najznačajnije promjene na tržištu osiguranja u kvalitativnom smislu nakon raspada SFRJ desile su se zahvaljujući uvođenju Zakona o osiguranju u 2004. godini kojim je tržište regulisano na bolji način, a na osnovu koga je određena Narodnoj banci Srbije nadzorna uloga nad poslovima osiguranja.

Zahvaljujući boljem nadzoru ugašen je velik broj nesolventnih osiguravajućih društava, tako da je njihov broj smanjen sa 36 u 2004. godini na svega 19 u 2006. godini. Takođe, uvedeni su strožiji uslovi poslovanja posebno u domenu cenzusa osnivačkog kapitala koji je određen na nivou od 4 miliona eura za bavljenje svim poslovima životnih osiguranja uključujući i penziono osiguranje, 4,5 miliona eura za bavljenje svim poslovima neživotnih osiguranja i 4,5 miliona eura za obavljanje poslova reosiguranja. Tržište osiguranja u Srbiji je prema razvijenosti iza tržišta u Hrvatskoj o čemu svjedoče brojni podaci kao što je nisko učešće premije u domaćem bruto proizvodu (svega 1,9% u 2008. godini) i malo učešće životnih osiguranja u strukturi ukupne premije (vidi grafikon br. 3).

Grafikon br. 3: Struktura portfelja poslova osiguranja u Srbiji u 2009.

Izvor: Cerović, M., Udruženje osiguravača Srbije, Zbornik radova, SorS, Sarajevo, 2010.

Pozitivni trendovi se svakako ostvaruju ulaskom stranih osiguravajućih društava i boljom regulativom o čemu svjedoči podatak da je premija životnih osiguranja u 2009. godini u odnosu na 2008. godinu porasla za 14,7% uprkos ostvarenju svjetske ekonomske krize i recesionim uslovima u domicilnim uslovima. Na tržištu osiguranja aktivno je 6 osiguravajućih društava koja se bave poslovima i životnih i neživotnih osiguranja, 9 društava koja se bave samo poslovima neživotnih osiguranja, 7 društava koja se bave samo poslovima životnih osiguranja i 4 društva koja se bave poslovima reosiguranja. Za razliku od 2006. godine kada je dominirao domaći kapital u 2009. godini svega 7 društava je bilo u većinskom domaćem, dok je 19 bilo u većinskom stranom vlasništvu. Tržište osiguranja u Srbiji je takođe visoko koncentrisano jer je prvih pet osiguravača pripisalo 78,6% od ukupne premije a vodeće osiguravajuće društvo Dunav osiguranje je u 2009. godini učestvovalo sa 27,4% u ukupnoj premiji osiguranja.

Bosna i Hercegovina i sektor osiguranja

Tržište osiguranja u BiH znatno zaostaje po stepenu razvijenosti za tržištima osiguranja u Srbiji i Hrvatskoj a posebno u odnosu na tržište osiguranja u Sloveniji a uzroci ove nerazvijenosti jestu u dugogodišnjem prisustvu ratnih tenzija. Na nerazvijenost tržišta osiguranja u BiH ukazuju malo učešće životnih osiguranja u strukturi ukupne premije (učešće životnih osiguranja u ukupnoj premiji u 2009. godini bilo je 17,89%) i malo učešće premije osiguranja u strukturi domaćeg bruto proizvoda (1,91%). U Republici Srpskoj situacija je bila još drastičnija imajući u vidu činjenicu da je osnovna karakteristika strukture premije dominantna pozicija neživotnih osiguranja sa 93% od ukupne premije uprkos rastu životnih osiguranja. Posebno je zabrinjavajući podatak da je u strukturi ukupne premije čak 71% činila premija autoodgovornosti, dakle obaveznih osiguranja. Ipak u novije vrijeme učinjeni su brojni naporu u pravcu unapređenja funkcionisanja sektora osiguranja u oba entiteta. Na primjer, u Republici Srpskoj je tokom 2005. godine usvojen novi regulatorni okvir, 2006. godine osnovana je Agencija za osiguranje kao nezavisno regulatorno i nadzorno tijelo a formirana je i institucija za zaštitu potrošača – ombudsmen u osiguranju.

U pogledu uslova za osnivanje, odnosno potrebnog osnivačkog kapitala važe slični uslovi kao i u Sloveniji, odnosno za osiguravače koji pružaju usluge i životnih i neživotnih osiguranja potreban je osnivački kapital u iznosu od 4,4 miliona eura, za neživotne osiguravače potrebno je 2,4 miliona eura, za životne 2 miliona eura a za reosiguravače 2,4 miliona eura. U 2009. godini na tržištu osiguranja BiH, uključujući Federaciju BiH i Republiku Srpsku, poslovalo je 26 - društava, od čega 1 - životno, 16 - neživotnih i 9 - osiguravajućih društava koja se bave i životnim i neživotnim osiguranjima. Osiguravajuća društva u Bosni i Hercegovini još uvijek se nalaze u većinskom domaćem vlasništvu prema broju društava. Tržište osiguranja u BiH je visoko koncentrisano pri čemu prvih 5 osiguravača ima oko 44,75% tržišnog učešća a dominantno tržišno učešće od 11,86% ima osiguravajuće društvo u domaćem vlasništvu - Sarajevo osiguranje. U 2009. godini na tržištu osiguranja na nivou BiH zabilježen je rast premije osiguranja u prosjeku za 1,34%, pri čemu je premija životnih osiguranja porasla za preko 5,42% a neživotnih za 0,65%, dok je rast premija osiguranja u Republici Srpskoj bio nešto iznad prosjeka u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Osiguranje u Crnoj Gori

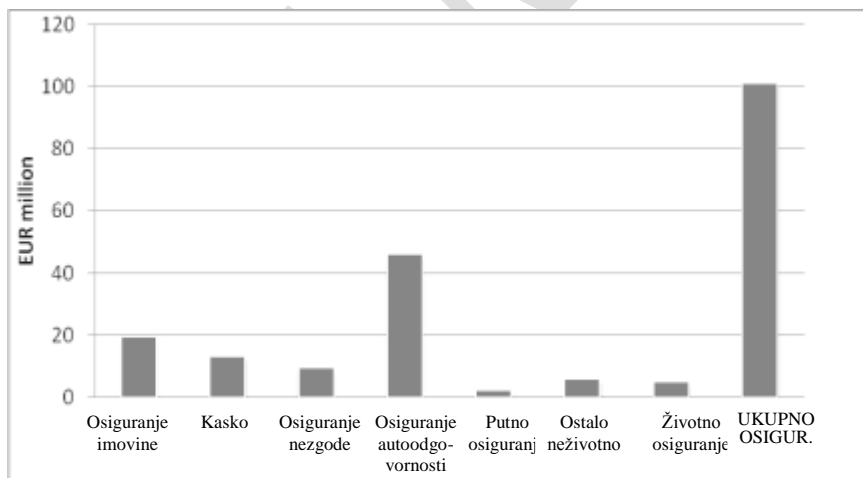
Razvoj tržišta osiguranja u Crnoj Gori ne razlikuje se značajnije od uslova u kojima su se razvijala tržišta osiguranja u drugim zemljama regiona bivše SFRJ, a posebno tržišta osiguranja u Srbiji. Nakon raspada SFRJ, Crna Gora je sa Srbijom tvorila Saveznu Republiku Jugoslaviju, a potom zajednicu Srbije i Crne Gore, sve do formalnog proglašenja nezavisnosti 3. juna 2006. godine. U tom periodu, a naročito devedesetih godina dvadesetog vijeka, najkatastrofalniji uticaj na funkcionisanje i

budući razvoj tržišta osiguranja u Crnoj Gori imala je hiperinflacija. Tržište osiguranja u Crnoj Gori u 2009. godini činilo je 11 društava od čega su po pet obavljala samo poslove životnih, odnosno samo poslove neživotnih osiguranja a jedno društvo bavilo se i poslovima životnih i neživotnih osiguranja. Ukupna premija osiguranja porasla je za 7%, uprkos recesionim uslovima. Interesantno je da je uprkos lošim ekonomskim uslovima premija neživotnih osiguranja porasla za 6% dok je premija životnih osiguranja porasla za oko 15%. Tržište osiguranja u Crnoj Gori je izrazito koncentrisano s obzirom da je vodeće društvo imalo 55,7% tržišnog učešća a prva tri društva čak 80,33% tržišnog učešća. Tržište osiguranja u Crnoj Gori spada u nerazvijena imajući u vidu malo učešće premije osiguranja u bruto domaćem proizvodu ali posebno imajući u vidu gotovo zanemarljivo učešće životnih osiguranja (12,58%) u ukupnoj premiji uz dominaciju učešća obaveznih osiguranja (49,96% u ukupnoj premiji), odnosno gotovo polovina ukupne premije ostvarena je po osnovu obaveznih osiguranja.

Osiguranje u Makedoniji

Tržište osiguranja u Makedoniji je najnerazvijenije tržište osiguranja u regionu, što djelimično ima veze i sa istorijskim nasleđem, odnosno činjenicom da je Makedonija bila najnerazvijenija republika bivše SFRJ.

Grafikon br. 4: Struktura portfelja poslova osiguranja u Makedoniji u 2009. godini

Izvor: Blaževski, D., Agencija za superviziju osiguranja, Zbornik radova, SorS 2010, Sarajevo, 2010.

Na nerazvijenost ovog tržišta ukazuju brojne činjenice kao što su malo učešće životnih osiguranja u strukturi ukupnog portfelja poslova osiguravajućih društava (vidi grafikon br. 4), malo učešće premije osiguranja u BDP-u u visini od 1,53%, visoko učešće neosiguranih vozila kao i falsifikovanje zelene karte i neadekvatna zakonska regulativa (iako je počev od 2007. godine učinjen napredak u ovoj sferi usvajanjem Zakona o

superviziji osiguranja). Na tržištu osiguranja posluje 13 osiguravajućih društava od kojih se dva bave isključivo poslovima životnog osiguranja, dok se samo jedno društvo bavi poslovima reosiguranja. Na tržištu osiguranja u Makedoniji, koje je takođe visoko koncentrisano (oko 52,5% tržišta kontrolisalo je 3 osiguravajućih društava u 2009. godini), pojavljuju se nova osiguravajuća društva koja su osim iz regiona i iz zemalja EU a privatizacije postojećih uglavnom su bile ciljane od vodećih regionalnih osiguravača (primer kupovine vodećeg osiguravača u Makedoniji Tabak Osiguravanje od strane Slovenačkog reosiguravača Sava Re i Vardar Croatia zajedničko osiguravajuće društvo Makedonskog Vardar osiguranja i Croatia osiguranja iz Hrvatske).

Zaključne napomene

Uprkos pozitivnim trendovima razvoja poslova osiguranja, opšta karakteristika tržišta osiguranja na prostorima zemalja regiona, je da je riječ o tržištima koja su još uvijek nedovoljno razvijena jer je učešće premije u domaćem bruto proizvodu još uvijek daleko ispod prosjeka, karakterističnog za tržišta osiguranja zemalja Evropske Unije. Takođe, u okviru miksa proizvoda osiguranja raspoloživih na prostorima zemalja regiona, dominiraju obavezna osiguranja, posebno osiguranje autoodgovornosti. Razvoju palete poslova, posebno u domenu životnih osiguranja, doprineo je ulazak stranih osiguravajućih društava, prvenstveno osiguravajućih društava iz Austrije kao što su Wiener Staedtische, Grawe i Uniqa, Italije – osiguravajuća društva Assicurazioni Generali i Fondiaria Sai, Nemačke – Allianz ali i osiguravajućih društava iz drugih zemalja, kojima je relativna nerazvijenost sektora osiguranja u regionu, posebno u domenu životnih osiguranja, pogodovala u smislu njihove veće kompetitivne prednosti u odnosu na lokalna osiguravajuća društva. U novije vrijeme došlo je i do razvoja regionalnih lidera kao što su Croatia osiguranje (osim na matičnom tržištu u Hrvatskoj ima prisustvo u Srbiji, na Kosovu, u Makedoniji i BiH)⁷¹, Dunav osiguranje (osim na matičnom tržištu u Srbiji ima prisustvo u Republici Srpskoj)⁷² i Zavarovalnica Triglav koja na tržištu regiona ima 15% učešća (osim na matičnom tržištu u Sloveniji ima prisustvo na svim tržištima bivše SFRJ uključujući i prisustvo u Češkoj i Slovačkoj)⁷³.

Najizazovniji period za sektor osiguranja u regionu je period koji još uvijek traje a koji je započeo ispoljavanjem prvo finansijske a zatim globalne ekonomske krize koja se odrazila i na ekonomije zemalja regiona uključujući u određenoj mjeri i sektor osiguranja. U prethodne dvije godine sve ekonomije regiona bile su pod uticajem krize. Iako je kriza imala različitog uticaja u pojedinim zemljama regiona, njen uticaj na regionalnu

⁷¹ Croatia osiguranje - <http://www.crosig.hr>

⁷² Dunav osiguranje - <http://www.dunav.com>

⁷³ Zavarovalnica Triglav - <http://www2.zav-triglav.si/ang/stran.asp?id=9>

industriju osiguranja bio je ograničen. Agregatno posmatrano, rezultati industrije osiguranja za čitav region pokazuju da je ova industrija ostvarila profitabilnost iz poslova osiguranja, koji je uticao da, uprkos ostvarenju pada investicionih rezultata, finalni rezultat bude profit. Međutim, stopa profitabilnosti je opala u svim zemljama sa izuzetkom Srbije. Stopa rasta premije je takođe opala u svim zemljama sa izuzetkom Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Životno osiguranje je bilo pod snažnim uticajem u Sloveniji i Hrvatskoj, razvijenim zemljama regiona. Dok je pozicija kapitala ostala relativno nepromijenjena, i čak se poboljšala u Makedoniji, prinosi na kapital i aktivu su značajno opali u svim zemljama izuzev u Srbiji.

U budućem periodu osiguravajuća društva će morati da mijenjaju filozofiju poslovanja, na šta ukazuju rezultati istraživanja prezentovani u radu. Filozofija čisto tržišne orijentacije koja je podrazumjevala orijentaciju na što veće tržišno učešće u budućem periodu moraće biti modifikovana. Naime, do izražaja će doći značaj izbalansiranog fokusiranja osiguravajućih društava na ključne poslovne aktivnosti u prihvatu rizika u osiguravajuće pokriće primjenu konzervativnijih strategija investiranja, koje su izbalansiranije sa korespondirajućim obavezama.

Radi postizanja veće uspješnosti poslovanja osiguravajućih društava u budućem periodu biće neophodna sveopšta preorijentacija poslovanja odnosno nova filozofija koja će u prvom redu imati u vidu osiguranike, rizike i kapital sa kojim se raspolaze. Osnovno stremljenje će biti usmereno u pravcu obezbjeđenja održivog i kontinuiranog rasta i profita.

Literatura

1. Blaževski, D., Agencija za superviziju osiguranja, Zbornik radova, SorS 2010, Sarajevo, 2010
2. Cerović, M., Udruženje osiguravača Srbije, Zbornik radova, SorS 2010, Sarajevo, 2010
3. Njegomir, V.: *Empirijska analiza uticaja finansijske krize na sektor osiguranja u regionu*, Osiguranje, Croatia Osiguranje, br. 5, 2010.
4. Marović, B.: *Osiguranje i špedicija*, Stylos, Novi Sad, 2001.
5. Marović, B. i Žarković, N.: *Leksikon osiguranja*, DDOR Novi Sad, AD, Novi Sad, 2002.
6. Mrkšić, D.: *Osiguranje u teoriji i praksi*, Novi Sad, 1999.
7. Slovensko zavarovalno združenje, Zbornik radova, SorS 2010, Sarajevo, 2010.

Internet:

8. Croatia osiguranje - <http://www.crosig.hr>
9. Dunav osiguranje - <http://www.dunav.com>
10. Zavarovalnica Triglav - <http://www2.zav-triglav.si/ang/stran.asp?id=9>